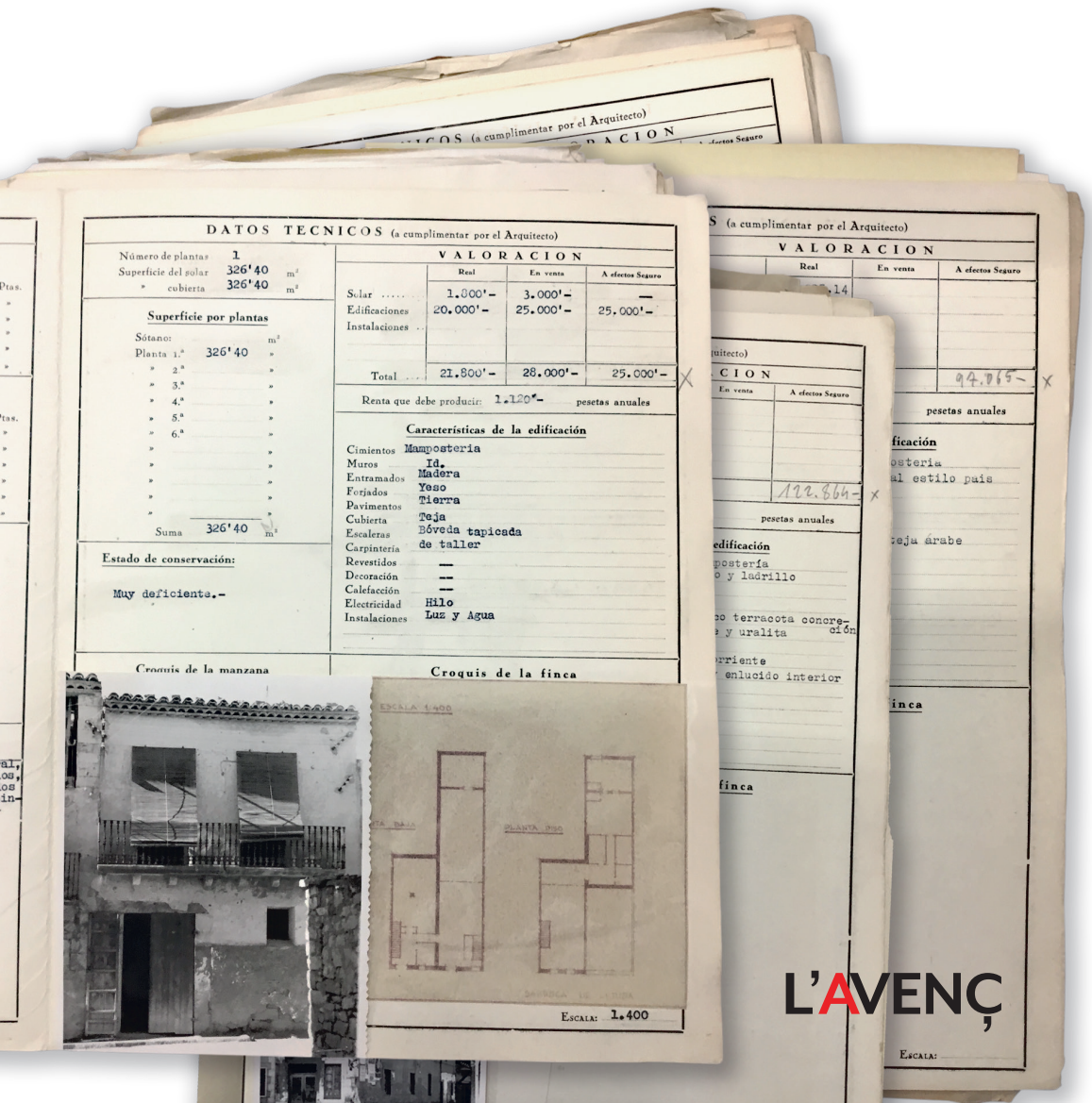

Neus Moran Gimeno

L'ESPOLI GENERAL

LA REQUISA FRANQUISTA DEL PATRIMONI DEL MOVIMENT ASSOCIATIU I OBRER DELS TERRITORIS DE PARLA CATALANA (1939-1978)

L'AVENÇ

Neus Moran Gimeno

L'ESPOLI GENERAL

La requisita franquista del patrimoni del moviment
associatiu i obrer dels territoris de parla catalana (1939-1978)

L'AVENÇ

Neus Moran Gimeno

L'ESPOLI GENERAL

La requisita franquista del patrimoni del moviment
associatiu i obrer dels territoris de parla catalana (1939-1978)

L'AVENÇ

Barcelona

2024

Amb el suport de:

Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana

**Generalitat
de Catalunya**

Barcelona, desembre de 2024

© del text, l'autora

© d'aquesta edició, L'Avenç, S.L., 2024

Mallorca 221, sobreàtic

08008 Barcelona

Telèfon: 93 245 79 21

www.lavenc.cat

www.llegirencatala.cat

Es reserven tots els drets.

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb l'autorització dels seus titulars, amb excepció prevista per la llei. Adreça a CEDRO (Centre Espanyol de Drets Reprogràfics) si necessita reproduir algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 93 272 04 47).

L'Avenç forma part de l'Associació d'Editorials Independents Llegir en Català.

Disseny i composició: L'Avenç

Coberta: Fotografia de detall dels expedients dels edificis confiscats que elaborà la Delegación Nacional de Sindicatos del règim franquista després d'obtenir-ne la titularitat.

THEMA: NH 1DSE 2ADC 3MN-ES-A

ISBN: 978-84-18680-55-7

Dipòsit legal: B. 23758-2024

Imprès a Gráficas 94

TAULA

<i>Preàmbul</i>	9
<i>Reconeixences</i>	23
1. L'espòli com a mecanisme repressiu	25
1.1 La construcció d'una jurisdicció d'excepció	25
1.2 Primera normativa i aparell	34
1.2.1 Sobre les Comissions Provincials de Incautación de Bienes i els seus comptes a la Caja General de Depósitos. El cas de Mallorca	41
1.3 La Llei de Responsabilitats Polítiques	49
1.3.1 Estructura	54
1.3.2 Sumaris	57
1.3.3 La reforma de 1942	70
1.4 La confiscació dels comptes bancaris d'“improtegibles”	78
1.5 La contribució civil a la requisita i la confiscació del patrimoni documental	95
1.5.1 Il·lacions entre organismes civils i militars: la Comisión Revisora de Vivienda y Muebles Abandonados de Barcelona	95
1.5.2 Delacions	107
1.5.3 La col·laboració civil i els escorcolls de la DERD	110
1.5.4 Botí i rèdit de les campanyes de la DERD	115
1.5.5 Informació, marcatge i planificació de les campanyes de la DERD	131

2. La consolidació de l'espoli	165
2.1 D'estatges socils a immobles del Movimiento	165
2.2 L'instrument auditor de la transferència la DNS: la Comisión Calificadora de Bienes Sindicales Marxistas	170
2.2.1 Burocràcia: dels expedients als certificats per registrar la titularitat	172
2.3 La requisita del cooperativisme	190
2.3.1 Sobre la reconstitució de les cooperatives i les devolucions patrimonials deuant la dictadura	202
2.4 L'instrument per confiscar les col·lectivititzacions i depurar l'empresariat: les Comissions d'Incorporació Industrial i Mercantil	210
2.4.1 Antecedents. El procés col·lectivitzador als Països Catalans	210
2.4.2 Funcions, procediment i efectes	222
2.4.3 Transferència i liquidació dels expedients inconclusos	230
3. De la dictadura a l'Estat o la perpetuació de l'espoli	239
3.1 El destí dels béns gestionats per la Dirección General de Propiedades	248
3.1.1 Inventariat i explotació del patrimoni confiscat	251
3.1.2 Balanços	261
3.1.3 Rendiment sostingut	269
3.2 El repartiment del patrimoni "acumulat"	277
3.3 Epíleg	283
<i>Bibliografia</i>	295
<i>Notes</i>	317
<i>Annexos</i>	347

PREÀMBUL

El llibre que el lector té entre les mans descobreix un aspecte de la repressió franquista que encara ara, huitanta-cinc anys després del final de la Guerra Civil, persisteix: l'espoli al moviment associatiu i obrer dels Països Catalans. És el resultat d'un projecte de recerca que encetí fa més de cinc d'anys i que ara es publica gràcies a l'Institut Ramon Muntaner i la Federació d'Ateneus de Catalunya (FAC). Al darrere, hi ha l'anàlisi i el buidatge de milers de documents en arxius estatals, intermedis, històrics, militars... Al davant, l'afany de prosseguir per donar resposta als interrogants que tota recerca ens deixa. I sempre, la preocupació per no haver pogut trobar totes les víctimes de la requisa patrimonial instituïda pel govern del bàndol sollevant al cap de tres mesos de l'inici de la Guerra Civil. Sí, aquest llibre parla de les víctimes i d'allò que els fou impunement usurpat com a mesura de càstig alligadora i prolongada. I parla dels executors. Ens descobreix les connexions entre els organismes judicials, administratius i militars que formaven els engranatges de l'aparell dissenyat expressament per portar-la a terme i finançar-la, la requisa. Però també parla dels còmplices, dels espies, dels denunciants anònims, dels banquers, dels registradors, dels empresaris, de la població denominada afecta al Glorioso Movimiento Nacional, entre la qual sobresortien els fidels a l'ideari amb què es folrà i impulsà l'aixecament militar del 18 de juliol de 1936 contra la II República. Revela el joc d'interessos dels que foren partícips necessaris i beneficiaris de la requisa dels enemics i com aquesta trama de lleialtats al bloc vencedor revestí de legitimitat la seua política repressiva. Són les diferents arestes que apareixen quan analitzem el costat societari de la repressió que ocasionà

la destrucció gairebé irreparable del teixit i la dinàmica associativa que existia als Països Catalans fins al darrer dia de la guerra. Són les vessants que ens ajuden a comprendre els fonaments ideològics, l'estratègia i els propòsits de la requisada orquestrada pel Nou Estat. Així doncs, aquest llibre ens permet conèixer-ne la complexitat oferint una panoràmica que fins ara no teníem de la requisada per tal de dimensionar-la tal com fou: un mecanisme repressiu de primer ordre, un instrument de càstig i control social del règim, fonamental i evitern, ideat per perdurar. Descobrirem les xifres que ens permeten acotar-la: el nombre de víctimes i el rèdit obtingut arran de la confiscació de milers de propietats immobles i mobles, de tones de documents i de milions de pessetes dels comptes bancaris confiscats a les associacions desafectes. Comprovarem com a partir de la requisada s'anaren engruint les arques estatals al mateix temps que es construïa el patrimoni nacional del Nou Estat.

Fem un aclariment terminològic. Espoliar no és arrabassar un botí de guerra, allò que des de temps immemorials els soldats rebien com a premi de conquesta. És, segons els diccionaris, desposseir algú d'allò que li pertany amb violència o iniquitat, tal com precisa el diccionari jurídic de la Real Academia Española. Inic: mancat en absolut de justícia i sense deturar la consideració del mal que fa. L'espoli franquista concentrà aquests matisos, fou extremadament violent, injust i pervers en relació amb les víctimes i tingué unes conseqüències socials, polítiques i econòmiques que impactaren sobre el conjunt de la població. Amb aquest mot ens referim a la requisada planificada i sistemàtica del patrimoni dels desafectes en què confluïren la lògica repressiva del règim nascut de la victòria de la guerra, la voluntat política de castigar la població «hostil» i d'anihilar qualsevol potencial dissidència, i l'econòmica, l'interès d'obtenir un lucre, un profit, un rendiment de qualsevol bé requisat per part d'aquells que havien donat suport d'una manera o altra al cop militar del 18 de juliol.

Des de l'inici de la guerra, el Movimiento qualificà d'enemics totes les persones, associacions, sindicats i partits que havien donat suport a la legalitat republicana. La requisada recaigué sobre qualsevol que fos titllat de «desafecte», tant feia que estiguera viu, mort o, en el cas de les entitats, extinta i il·legalitzada en aplicació de la normativa promulgada pel bàndol sollevant. Per al Movimiento eren els res-

ponsables polítics de la situació per la qual s'havia aixecat en armes, és a dir, d'aquell frustrat cop militar que desembocà en la guerra. Per tant, havien de pagar amb els seus béns els danys morals, econòmics i materials ocasionats a la Nació. Seguint aquest raonament, entenien que «no es robar apropiarse de todo cuanto existe en un domicilio rojo». I aquest «todo» implicava la confiscació absoluta del seu patrimoni: des de les cases fins als terrenys i les indústries, incloent-hi el mobiliari que contenien, des de les ferramentes, productes, matèries primeres i maquinària fins als documents, les biblioteques, la roba i l'utillatge, els comptes bancaris, les fotografies i fins i tot les butaques dels teatres, les culleretes dels cafès, les columnes, les teules i els terres de mosaic dels estatges. Podien emportar-s'ho tot perquè els enemics havien perdut el dret a tindre res.

A partir d'aquell moment, els béns confiscats passaven a ser propietat del Nou Estat, que, més o menys aviat, en trauria un guany. Però per fiançar la requisita calia legitimar-la i no només públicament, amb l'aval dels sectors de la població afectes, sinó amb un marc legal específic que l'emparés. Els treballs per modelar-lo coincidiren gairebé amb l'inici de la contesa i portaren a la imposició de les sancions econòmiques que sempre repercutien sobre els béns embargats als desafectes. El resultat fou una jurisdicció penal especial que culminà amb l'emissió de la Llei de Responsabilitats Polítiques el 9 de febrer de 1939, un cop donada per acabada la campanya de Catalunya. Com veurem, aquest marc s'elaborà en paral·lel a la promulgació d'un seguit de normes enfocades en la confiscació de béns específics, com ara els dipòsits bancaris intervinguts als desafectes o les propietats de les cooperatives i de les col·lectivitzacions.

Per aplicar la normativa i executar i gestionar el patrimoni requirit, el govern modelà un minuciós aparell en el qual s'interrelacionaven tant els organismes dels diferents ministeris i departaments estatals com les noves autoritats locals i provincials. Per acomplir la seua missió, aquests òrgans requeriren necessàriament la col·laboració civil i la participació activa dels poders fàctics. Al llarg de les pàgines d'aquest llibre constatarem com anaren nodrint els diferents procediments judicials i administratius amb certificats d'antecedents polítics sobre els desafectes i documentació sobre el seu patrimoni en què s'especificava la tipologia, taxació, quantitat, situació registral i

titularitat dels béns. Són uns documents que facilitaven les delegacions de la Falange Española Tradicionalista y de las Juntas de Ofensiva Nacional Sindicalista (FET y de las JONS), les parròquies, els ajuntaments, els destacaments de la Guàrdia Civil i les entitats bancàries, sense oblidar que sovint es complementaven amb informes i oficis del governador civil i amb denúncies de conciutadans. Aquesta documentació condicionà les transferències dels béns a un organisme o altre que el règim acordà a partir del setembre de 1939, i sovint foren imprescindibles per efectuar la inscripció als registres de la propietat dels immobles a favor del nous titulars. En trobarem, per exemple, als expedients que elaborava la Delegación Nacional de Sindicatos (DNS), la central sindical falangista, per aconseguir la cessió definitiva de la titularitat dels immobles confiscats a les entitats vinculades a l'extint moviment obrer republicà, de molts dels quals es feia ostentació des del moment de la confiscació, que habitualment s'efectuava coincidint amb «l'alliberament», l'ocupació militar del municipi i la subsegüent constitució dels òrgans de govern local.

Val a dir que entrem a analitzar un tema poc estudiat per la historiografia. Respecte d'això, subratllem els excel·lents treballs de Montserrat Duch (2013, 2015) i de Pere Solà (1996, 2002), els quals traçaren una primera panoràmica de la requisita a les associacions del Principat i aportaren les claus per entendre els subsegüents trencaments que la repressió franquista ocasionà en la xarxa de sociabilitat. Cal fer referència també a *L'espoli franquista dels ateneus catalans, 1939-1984* (L'Avenç, 2021), que també veié la llum gràcies a la Federació d'Ateneus de Catalunya i que comptà amb el suport de Memorial Democràtic. Com el títol indica, em vaig centrar en la requisita del patrimoni de les entitats catalanes, parant especial atenció a aquelles que estaven agrupades a la FAC. Eren casos en què es donava una doble qualitat, la de ser víctimes de la requisita i supervivents dels foscos anys de la dictadura. Fou la mateixa recerca i la documentació localitzada aleshores el que m'impel·lí a seguir l'estudi des d'una altra perspectiva que ens permetés arribar al màxim nombre possible de víctimes, incloent-hi aquelles que no es pogueren reconstituir mai, un estudi que aprofundís en totes les facetes de la requisita i, sobretot, que englobés el conjunt dels Països Catalans.

Però, abans de respondre per què calia abordar aquest nou marc

territorial, continuem amb l'estat de la qüestió. Com dèiem, la requisita fou un mecanisme repressiu, i ací cal esmentar la profusió de publicacions aparegudes els darrers anys que analitzen en profunditat la repressió franquista als Països Catalans. Algunes han estat fonamentals per analitzar com fou ideada i perpetrada la requisita, així com l'impacte sobre la població i les conseqüències que tingué en la trama de sociabilitat. Entre aquests treballs destaquem els volums sobre la Guerra Civil i la repressió franquista que dirigí Pelai Pagès (2007 i 2004, respectivament) i l'obra que coordinà el 2009 sobre la repressió al País Valencià, que recull els resultats de la Primera Trobada d'Investigadors de la Comissió de la Veritat. També centrades a les comarques valencianes, trobem les investigacions de Ricard Camil Torres i Xavier Navarro (2012), les de Vicent Sampetro sobre la repressió de la maçoneria (2016, 2020) i l'acurada recerca d'Andreu Ginés sobre la instauració del franquisme (2011). Per a les Illes Balears destaquem l'estudi de la repressió a Mallorca de Bartomeu Garí (2019) i els treballs de David Ginard sobre la repressió del moviment obrer (1994, 2012-2014), en especial el volum que l'autor coordinà el 2016 amb motiu de l'aniversari de la inauguració de la Casa del Poble de Mallorca, edifici confiscat el 1936, en el qual s'apleguen les ponències presentades durant les Primeres Jornades sobre Història del Moviment Obrer a Mallorca.

Entre els estudis que analitzen l'aplicació de la jurisdicció especial de Responsabilitats Polítiques, els treballs de Conxita Mir (2000, 2004) són bàsics per entendre com es desplegà a Catalunya, en especial el volum que l'autora publicà el 1997 juntament amb Fabià Corretgé, Judit Farré i Joan Sagués sobre l'actuació del Tribunal Regional de Responsabilitats Polítiques a la província de Lleida. En aquest treball aportaven uns resultats valuosíssims per a un tema que aleshores era totalment incipient. Dos anys més tard, el 1999, apareixia l'estudi de Francesc Vilanova i Vila-Abadal sobre l'aplicació de la normativa a Catalunya. Entre els treballs publicats més recentment sobre la matèria, cal esmentar els de Fernando Peña, centrats en la demarcació de Castelló (2008, 2010), i l'obra de Francisco Sanllorente sobre el Tribunal Regional de les Balears (2005). És necessari esmentar que sobre la construcció de la normativa i el seu desplegament al conjunt de l'Estat són de consulta obligada els estudis de Manuel Álvaro

Dueñas (1994, 1997, 1999, 2006, 2012). També ho són per a l'anàlisi de les implicacions de l'anomenada *repressió econòmica*, i més en concret, de la confiscació dels comptes bancaris a l'Estat, els treballs de Miguel Martorell (2008) i els dos volums dirigits per Enrique Fuentes Quintana i Francisco Comín (2008), així com els treballs de Jordi Catalán sobre l'economia de guerra al Principat (2024, 2008) i la recerca de José Miguel Santacreu centrada al País Valencià (1992).

Al nostre parer, calia un estudi exhaustiu sobre la requisita franquista al moviment obrer i associatiu dels Països Catalans, que fins ara havia estat tractada tangencialment. Un treball que aportés una imatge tan acurada com fos possible del que havia estat la requisita en aquest territori, on la documentació ens indicava que aquest mecanisme repressiu s'havia aplicat d'una manera més exhaustiva que a la resta de l'Estat. Per aconseguir-ho, com dèiem, calia analitzar totes les cares del poliedre, des dels plantejaments fins als objectius i les conseqüències polítiques, socioeconòmiques i culturals. En paral·lel, havíem d'identificar el màxim nombre de víctimes i de béns requisats. Traçar el destí del patrimoni confiscat era fonamental per entendre les estratègies, els mecanismes i els actors implicats en la requisita, així com la perdurabilitat. En l'estudi hem parat especial atenció a les propietats immobles, les quals continuen ben presents en el traçat urbà. Val a dir que els rastres dels que foren enderrocats es poden resseguir en les superfícies dels solars.

D'altra banda, l'anàlisi de la documentació constata l'enorme eficàcia repressiva de la requisita, que esdevingué un instrument excepcional per punir la labor prèvia dels desafectes. De fet, una de les característiques que definí la Llei de Responsabilitats Polítiques i la diferència de la legislació prèvia és la retroactivitat per l'enjudiciament, que se situà a l'1 d'octubre de 1934 per incloure-hi la revolució octubrista. La ponència que arbitrà el projecte de la llei resumia el que significava per a la dreta reaccionària: «la barbarie marxista con las mismas características que en la del 1936 [...] quedaron desde aquella época, perfectamente definidos quiénes representaban a España y quiénes a la anti-España». ¹ El règim incriminà, perseguí, eliminà i processà les persones més destacades de les associacions republicanes. Però el càstig anava més enllà d'aquells que estaven més o menys involucrats amb una entitat, vinculada a una o altra ideologia, a una o

altra classe social, tingués el nom que tingués. Apuntava a l'estructura d'allò que hom anomena *societat civil*, «que s'expressa mitjançant una xarxa associativa autònoma, independent de la família, del poder polític i del poder econòmic i que genera una cultura cívica».² El Nou Estat buscava esbardellar l'esquelet de les relacions societàries que donaven forma al país per imposar el model polític, econòmic, moral i social d'acord amb la ideologia feixista del règim. Buscà aniquilar aquesta xarxa pel que era: una estructura de país construïda per la societat civil, especialment per les classes populars, oberta i integradora, amb ideals transformadors d'immensa potència. La perpetració de la requisita als Països Catalans fou d'una precisió quirúrgica. Cap associació de cap municipi en quedà al marge. Aquest fet palesa, d'una banda, la potència de l'entramat associatiu dels nostres territoris, el qual havia proliferat de manera extraordinària des de finals del segle XIX, i havia assolit una densitat incomparable amb la de la resta de l'Estat. Però l'esforç per eliminar-lo de soca-rel indicaria un afany per imposar els principis de l'Estat únic, per impossibilitar amb això que ressorgiren possibles aspiracions d'articulació nacional. Els primers «vint-i-cinc anys de pau» franquista foren els de l'agonia de l'associacionisme lliure i, com assenyala Pere Solà, l'efecte més perdurable fou «esmorteir la consciència nacional catalana i la consciència de classe de les classes dominades, en la mesura que tant l'una com l'altra necessiten per créixer, de manera peremptòria, el suport dels vincles societaris».³

Per això és tan significativa la immediata confiscació dels estatges de les entitats extintes, als quals hem prestat una especial atenció. Els llocs del moviment associatiu i obrer republicà excedien la corporeïtat dels propis murs. Cal entendre què representaven per dimensionar l'impacte de la seua confiscació sobre la trama de sociabilitat. Aquells immobles havien estat adquirits i edificats gràcies a l'esforç de les persones associades i les seues famílies, amb el seu treball voluntari després de les jornades laborals, amb donatius de materials per a l'obra i les aportacions populars en què col·laborava el veïnat afí als valors i les activitats que impulsava l'associació, a partir de subscripcions que es completaven amb les recaptacions dels balls, les festes, les vetllades o les trobades esportives. Sovint trobem immobles autoconstruïts, especialment els de les associacions més vinculades al món anarquista,

fet que explica el qüestionable valor arquitectònic que de vegades poden tindre. De mica en mica, les associacions s'anaren transformant i ampliant, organitzaren cooperatives de consum, de treball, de crèdit i d'habitatge. La mutabilitat era i és una característica pròpia i constant que els assegura la pervivència, les empeny a ser polivalents i adaptar-se a les necessitats que les persones que han decidit formar-les reclamen en cada moment de la història. Així, als estatges s'afegiren teatres, escoles, dispensaris, gimnasos, cinemes, sales de ball. I s'enllestiren les biblioteques, dotació nuclear de l'activitat de les entitats com ho havien estat els cafès. S'adquiriren noves propietats i terres per encabir botigues, dependències, trulls, almàsseres, forns i molins.

Amb el transcurs del temps, aquells edificis esdevingueren la casa pròpia on experimentar els primers aprenentatges de vida. Eren el lloc on crear i compartir una identitat comuna, una manera d'entendre's que es conreava en el cara a cara quotidià, en l'*être ensemble*, com resumeix la historiografia francesa per referir-se a les interaccions entre les persones que s'apleguen en l'acció col·lectiva.⁴ La unió creava un «nosaltres» en aquests espais practicats de confrontació, que evidentment tenien una connotació ideològica. En aparèixer havien desafiat l'hegemonia de la parròquia entesa com l'únic i principal element articulador de la dinàmica social. I assumien una responsabilitat col·lectiva en garantir que els treballadors i les classes populars tingueren accés a l'educació, la sanitat, l'esport, l'oci o la cultura. Eren uns subjectes, unes necessitats bàsiques i unes prestacions que l'Estat continuava bandejant ben entrada la dècada dels anys 30 del segle XX. Alhora, les associacions s'erigiren en un potent nucli de difusió de totes les formes d'entendre el món que propiciaren aquell clima polític republicà. Assoliren així un paper clau en els processos de socialització política de les classes populars i en la formació de ciutadanes.⁵ Els seus espais resultarien indispensables per mantenir i conrear el teixit de sociabilitat i de solidaritat popular que tan imprescindible fou durant la guerra. I facilitaren que germinés un nou model d'organització econòmica i laboral, que es posaria en pràctica durant el període revolucionari. En definitiva, havien aconseguit articular un nou món, en el qual els ideals esperançats es feren palpablement reals, que el Movimiento català de contrapoder, i no dubtà a fer el que calgués per devastar-lo de seguida.

Com dèiem, un dels eixos de la recerca ha estat localitzar les propietats immobles confiscades i resseguir-ne la destinació i els ocupants fins a l'actualitat. Hem constatat el decomís de 741 que pertanyien a 455 associacions dels Països Catalans víctimes de la requisita: 279 estaven domiciliades a Catalunya (posseïen 431 immobles), 154 al País Valencià (283 immobles) i 22 a les Illes Balears (27 immobles). Som conscients que aquestes xifres acoten un mínim, un punt de partida per seguir investigant. Forçosament, el nombre de víctimes i de béns confiscats ha de ser més elevat, atès que la requisita s'executà de manera sistemàtica amb l'objectiu de repercutir sobre totes les associacions considerades desafectes. La dificultat radica en el fet que de moltes de les entitats víctimes no n'ha quedat cap rastre documental que corrobore la confiscació del seu patrimoni en els fons dels organismes de l'aparell de l'Estat encarregat. La casuística és molt àmplia. Trobem associacions que funcionaven amb regularitat, però que no estaven inscrites legalment. Disposaven d'un patrimoni que no hi figurava adscrit i que era susceptible de ser confiscat i inscrit al marge de la legalitat vigent sense que l'extinta aparegués mencionada en cap document. En trobem d'altres que no havien registrat la titularitat de les propietats immobles o bé que les havien adquirit durant la guerra, uns contractes de compravenda que el règim invalidà per considerar-los il·legals. Alguns d'aquests béns foren venuts o subhastats després que els organismes administradors taxaren les «millores», uns negociats als quals podien accedir els primers propietaris un cop demostrada la seua afecció al règim. Per acabar, hi ha béns confiscats per l'exèrcit o per FET y de las JONS que mai foren *blanquejats*, és a dir, no foren justificats davant dels organismes del règim encarregats d'administrar la requisita. Aquest fet el veurem sobretot en els casos de les confiscacions patrimonials efectuades a Mallorca i a Eivissa, on immediatament triomfà el cop d'estat i quedaren sota control militar. Aquí l'absència de dades que les autoritats militars i civils de les illes comunicaren és ostensible. Esdevé un tret significatiu dels excessos comesos per les autoritats militars en col·laboració civil per aplicar de manera extensiva la requisita com a mesura general de càstig. A aquestes situacions s'hi afegí el fet de l'absència, destrucció o pèrdua de documents als arxius dels registres de la propietat. Sovint la reconstitució dels arxius s'allargà fins a finals dels anys cinquanta,

la qual cosa facilità que en ocasions s'efectuaren inscripcions dels béns confiscats a favor dels nous titulars sense gaires entrebancs.

Al llarg del llibre veurem com sota l'emparedament i el control del govern franquista els antics estatges de les associacions republicanes foren transformats, més o menys aviat, en seus d'organismes del règim o d'afins com FET y de las JONS. Un fet al qual pararem especial atenció, ja que determinà el futur dels estatges i de la resta de patrimoni confiscat, és la transferència que el govern franquista començà a efectuar a partir de setembre de 1939. En aquell moment l'Estat, que ostentava la propietat sobre tot el patrimoni requisat, ja havia corroborat que disposava de milers d'immobles i decidí repartir-los, promulgar una sèrie de normes per adjudicar-los «legalment» als seus organismes. Era un traspàs que habitualment afectava també la resta de béns de l'entitat extinta. Un dels màxims beneficiaris fou la DNS, el Sindicat Vertical, que rebé aquells procedents d'associacions extintes que pogueren vincular d'una manera o altra al moviment obrer republicà. Subjacent a aquesta operació, hi havia l'interès del Partit Únic, FET y de las JONS, per assegurar la propietat dels milers d'immobles que ocupava des del final de la guerra. La DNS aconseguí la titularitat de 406 immobles dels 741 que hem estudiat, el 55%, i resultà especialment afavorida al País Valencià, on li foren adjudicats 168 dels 283 immobles confiscats en aquesta demarcació, el 59,4%. D'altra banda, alguns terrenys agrícoles i edificis d'entorns rurals foren transferits a l'Instituto Nacional de Colonización, i el patrimoni de les cooperatives d'estatge a l'Instituto Nacional de la Vivienda. Altres béns se cediren i/o seguiren en mans de l'Exèrcit, l'Església, els ajuntaments i les delegacions de FET y de las JONS, alguns dels quals eren administradors des del moment en què es confirmà l'embargament judicial dels béns.

Com veurem, amb la reforma de 1942 de la Llei de Responsabilitats Polítiques es remodelà l'aparell de requisa. A partir d'aleshores, el Ministeri d'Hisenda assumí totes les tasques derivades amb l'administració dels béns confiscats a través de la Dirección General de Propiedades, l'ens encarregat del patrimoni de l'Estat. Aquest ens activà l'anomenat Servicio de Incautaciones, que disposà d'oficines a les delegacions provincials d'Hisenda, les quals funcionaren fins a finals dels anys 60, moment en què la direcció general es reorganitzà i

el servei fou absorbit per l'organisme rector. Dels 741 immobles que hem pogut identificar, 248, el 33,47%, foren administrats per aquest servei de la direcció general. La majoria procedien de la requisita als partits polítics extints i associacions més o menys vinculades. Des del començament, la direcció general feu complir la instrucció de treure la màxima rendibilitat dels béns mobles i immobles confiscats i prioritzar l'alienació dels béns que els organismes estatals no ocupaven. Aquest objectiu portaria, com veurem, a fer que la taxació —sempre realitzada a la baixa— esdevingués una de les tasques principals que es realitzarien gairebé en paral·lel a l'inventariat dels béns i la cerca d'aquells altres susceptibles de ser confiscats. A través de l'anàlisi dels inventaris, veurem com, entre 1942 i 1948, el valor de taxació del patrimoni confiscat als Països Catalans que gestionaven les delegacions d'Hisenda superava els 20 milions de pessetes, representava el 64% dels més de 31 milions amb què havien taxat la totalitat dels béns mobles i immobles provinents de requisita al conjunt de l'Estat.

Òbviament, un cop els béns eren traspassats els nous titulars formalitzaven les inscripcions a nom seu. Ara podien decidir la destinació i l'ús d'aquells espais. I, si ho consideraven, procedien a arrendar, subhastar o alienar per parts els immobles i habitualment el mobiliari que contenien, per proveir-se de fons. El treball mostra com aquesta transferència finançà l'apropiació i perllongà la requisita. A partir d'ara se succeïren les transmissions, les vendes que habitualment s'efectuaven per sota del valor del bé. Tant aquestes vendes com el mateix marc legal promulgat pel règim es convertiren en un escull insuperable per a les escasses víctimes que s'atreviren a reclamar la restitució del seu patrimoni durant la dictadura.

Els constants negociats de béns constaten la insaciabilitat de la lògica mercantilista del règim. És significatiu el fet que el 1978, quan l'Asociación Institucional de Servicios Socioprofesionales (AISS), l'organisme creat pel primer govern de la transició per administrar els béns de l'extint Sindicat Vertical, tancà l'auditoria dels béns acumulats només es conservaven 84 dels 301 edificis que, segons reconeixia, havien passat a mans de la DNS provinents de la requisita de les extintes associacions dels Països Catalans. En origen, abans de les successives alienacions, aquest conjunt representava el 50% del total adquirit per la DNS per aquesta via. Aquests immobles, juntament amb la resta

del patrimoni atresorat pel Movimiento fins aleshores, foren objecte d'una nova transferència als ministeris. En concret, aquests 84 que foren adjudicats al Ministeri de Treball representaven, en valors absoluts, el 28% de les propietats procedents de la requisita al conjunt de l'Estat que heretava el ministeri i que l'AISS valorà en més de 607 milions de pessetes.

Però, com hem reiterat, la requisita abraçà tot el patrimoni de les associacions extintes. Al llarg dels capítols analitzarem la confiscació dels béns mobles, del material documental i dels dipòsits bancaris bloquejats, els anomenats *comptes bancaris bloquejats*, dits «improtegitables». Dipòsits que després de ser intervinguts foren devaluats i transferits a un compte especial que funcionava en paral·lel al compte on es dipositaven els ingressos provinents de les sancions de Responsabilitats Polítiques i del rendiment dels béns confiscats per aquesta via. L'estudi de la documentació ens ha permès aportar unes quantitats inèdites fins al moment. Fins al 1943, uns 1.672 milions de pessetes roges, el 46% dels gairebé 3.638 milions i mig que les entitats creditícies havien transferit a aquest «Fondo de Improtegitables», provenia dels Països Catalans (Catalunya, 34,7%; Illes Balears, 0,01%; País Valencià, 11,3%). Durant el treball hem buidat un terç dels comptes intervinguts als Països Catalans, 1.591 «improtegitables», dels quals 1.103, el 70%, pertanyien a associacions extintes. Aquest indicaria que, a les demarcacions estudiades, les entitats foren unes de les víctimes principals d'aquesta confiscació i indicaria la seua prevalença a nivell estatal.

Aquest llibre constata la implacabilitat de la requisita i de la repressió que el règim exercí sobre el moviment associatiu i obrer dels Països Catalans. Dibuixa una panoràmica de l'espoli que fins ara no teníem, quantifica quin fou el rèdit obtingut per l'Estat i n'identifica les víctimes. Per primera vegada, tenim damunt la taula les xifres de la requisita i el seu llegat. Com dèiem, fou ideada per no sucumbir amb la dictadura. A hores d'ara, la restitució, el rescabament íntegre del patrimoni confiscat a les associacions i persones físiques que en foren víctimes no s'ha resolt, malgrat que és considerat un delicte de lesa humanitat i, per tant, imprescriptible. Tot i ser signatari dels convenis internacionals que ho consideren, l'Estat continua obstaculitzant la restitució i/o el rescabament a les entitats afectades, a les

persones naturals i als hereus d'aquest col·lectiu. Al llarg dels anys ha demostrat ser incapaç d'assumir les múltiples cares de la repressió, continua sent un mal tràngol de l'herència rebuda, quelcom que interpel·la la bastida dels seus orígens. No resoldre-ho fa perdurar la requisita i la impunitat dels que la perpetraren. El propòsit últim d'aquest llibre ha estat entendre els motius de la requisita però, sobretot, el perquè del no-retorn. Esperem que aquestes pàgines siguin almenys una aportació per al debat, atès el greu impacte que tingueren i tenen sobre el conjunt de la societat.

Artículo 3.2—Los partidos, agrupaciones y organizaciones declaradas fuera de la ley, sufrirán la pérdida absoluta de sus derechos de toda clase y la pérdida total de sus bienes. Estos pasarán íntegramente a ser propiedad del Estado. (Ley de Responsabilidades Políticas, 9 de febrer de 1939)

El llibre descobreix un aspecte de la repressió franquista que encara persisteix: l'espoli al moviment associatiu i obrer dels Països Catalans. Amb l'anàlisi i el buidatge de milers de documents dels arxius i la preocupació per no haver pogut trobar totes les víctimes de la requisa patrimonial instituïda pel govern del bàndol sollevat el 1936 contra la II República com a mesura de càstig alligonaadora i prolongada. També parla dels executors, de les connexions entre els organismes judicials, administratius i militars del sistema, i dels seus còmplices.

Aquest llibre dibuixa una panoràmica de l'espoli que fins ara no teníem, quantifica quin fou el rèdit obtingut per l'Estat i n'identifica les víctimes. Per primera vegada, tenim damunt la taula les xifres de la requisa i el seu llegat. A hores d'ara, la restitució, el rescabament íntegre del patrimoni confiscat a les associacions i persones físiques que en foren víctimes no s'ha resolt, malgrat que és considerat un delictes de lesa humanitat i, per tant, imprescriptible.

El propòsit últim d'aquest llibre ha estat entendre els motius de la requisa però, sobretot, el perquè del no-retorn. Esperem que aquestes pàgines siguin almenys una aportació per al debat, atès el greu impacte que tingueren i tenen sobre el conjunt de la societat.

